

FAZAKAS ZOLTÁN JÓZSEF

Veress Emőd: *Fejezetek a magyar magánjogi kodifikáció történetéből – európai kitekintéssel*

Veress Emőd: *Fejezetek a magyar magánjogi kodifikáció történetéből – európai kitekintéssel*, Forum Iuris, Kolozsvár, 2022. 220 oldal

A múltba való visszatekintés – különösen napjaink rohanó világában – több szempontból is különös jelentőséggel bír. Magában hordozza az elődeink előtt való tisztelgés mellett gondolataink olyan alapokra helyezését, amelyek felgyorsult életünkben erős kapaszkodókat jelenthetnek, és felvértezhetik az elmúlt korok tanulságaival a jogász hivatások művelését. A múltba való visszatekintés az idő relativizálásával így cezúrákat alkot, gondolatainkat új utakra terelve olyan tények és megoldások birtokába helyezhet, amelyek a jelenkor dinamikus kihívásainak kreatív megoldási lehetőségeit is erősíthetik. Veress Emőd kolozsvári jogászprofesszor nem először vállalta fel a fentiek szellemében a jogtörténet és a hatályos jog ezen összefüggéseinek széles szakmai nyilvánosság elé tárását, elegendő csak legutóbbi, a szindikátusi szerződésekről írott munkájára utalni, amelyben kimutatott adott esetben évszázados megoldások napjainkban való alkalmazása mellett is számos érvet és bizonyítékot szolgáltatott.

A múlt tehát tényszerű, és tanulságai a jelennek üzennek a *historia est magistra vitae* évezredek tapasztalatának szellemében. A múlt és a jog kapcsolatát, a köztük fennálló okozati összefüggéseket kutató és vizsgáló jogtörténet művelése ennek megfelelően és annak ellenére, hogy a hatályos jog alkalmazása során háttérbe szorul, a fenti alapokon különös célokat és feladatokat egyesít magában. A jogtörténet nem vitásan és elsődlegesen a hatályos jogintézmények alapjainak történeti nézőpontból való feltárását és megértését segíti elő. Mindezek mellett, illetve mindezek segítségével ugyanakkor a jogtörténet az eredményei által a jelen jogalkotója és jogalkalmazója számára egyaránt biztosítja a jog történeti értelmezésének alapjain túl annak tanulságait is. A jogtörténeti tanulságok pedig jogalkotási és érvelési kiindulópontokat is lefektethetnek, mintegy kijelölve és történelmi tapasztalattal is alátámasztva a jogfejlődés jövőbeni útjait. Mindezeknek megfelelően jogalkotói és jogalkalmazói oldalról tekintve a jogtörténet a jogfejlődést és a jogalkotást befolyásoló, a változó körülmények okán az újabb kihívások megválaszolásához szükséges alapokat és megoldási lehetőségeket magában foglaló, valamennyi jogág esetében a jövőre nyitott jogtudományi terület. Következésképpen

a jogtörténet által megismerhető hagyományok és jogalkotási örökség nem tekinthető az elmúlt korok statikus és poros hagyatékának, hanem ellenkezőleg, az valamennyi jogász hivatásrend *lege artis* művelésének megkerülhetetlen záloga.

Jogtörténeti kontextusból tekintve napjaink magyar jogrendszerét, az elmúlt évek kodifikációs eredményeit, óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy milyen gyökereket, hagyományokat vállalt fel a törvényhozó, és mennyiben érhető tetten az évezredes magyar jogfejlődés a megalkotott kódexekben, illetve azok milyen szűkebb és tágabb kontextusban helyezhetők el. Veress Emőd, a kolozsvári jogi műhely évszázados hagyományaihoz méltón ezen kérdésekre keresve a választ folytatott az elmúlt időszakban magánjogtörténeti kutatásokat, amelyeknek szintetizált eredményeit a Forum Iuris Könyvkiadó gondozásában tárja legújabb kötetében a szélesebb, így nem csak a szakmai közönség elé.

Veress Emőd a polgári jog professzoraként pontosan a fenti kérdések mint kutatási vezérelvek alapján hiánypótló, napjaink jogászaival mellett a történelem iránt érdeklődő közönségnek címzett jogtörténeti kutatásával a magyar magánjogi kodifikáció történetét középpontba helyező, de azt szűkebb – kelet-közép-európai – és tágabb – európai – összefüggésekben tárgyaló legújabb monográfiájában tablószerűen, mégis részletgazdagon törekedett a jogtörténet fenti céljai és feladatai által meghatározott eredmény elérésére. A megszületett kötet térben és időben oly módon helyezi el a magyar magánjogot, hogy az európai, illetve a kelet-közép-európai kontextusban részben a külső szemlélő nézőpontját vállalja fel, de megfelelő arányérzékkel a kötet egyensúlya és ezáltal sajátosan magyar és erdélyi kontúrai nem vesztek el. A célként és címként meghatározott magyar magánjog fókusza így térben és időben úgy ível át az évszázadokon és kontinensünkön, hogy a sorok tisztelettel és szakmai alázattal alkotott fejezetei szorosan vezetnek el a bemutatott kódexek mellett és között a magyar magánjog fejlődéstörténetének európai szintű tárgyalásához.

Több mint két évszázad vertikális és közel egytucatnyi jogrendszer horizontális dimenzióját felvállalni különös szakmai és tudományos kihívás. A feladatot a szerző a kötet három, egymással szoros összefüggésben álló részében akként oldotta meg, hogy bár mindvégig szem előtt tartotta a magyar magánjog öröksége és hagyományai előtti tisztelet és szakmai alázat vezérelvét, összefüggéseiben törekedett és valósította meg a civiljogi kodifikációtörténet eseményeinek európai kontextusban, történelmi sérelmekről mentes elfogulatlan tárgyalását. A tér és az idő által meghatározott kereteket kitöltő fejezetekben bemutatott események láncolata így nem kizárólag leíró jelleget hordoz magában, hanem annak célja a magánjogtörténet felvázolásával a magánjogi dogmatika egyes alapkérdéseinek új megvilágításba helyezése, amely által bizonyos jogértelmezési kérdések egyes államokban eltérő, ugyanakkor napjainkban is aktuális kiindulópontjai megragadhatóvá válnak. A cél és a kötet indoka tehát a jogtörténet jövőre nyitott tudományos jellemzője mellett a magánjog dinamikájában és térségünk jellegzetességeiben lelhető fel. A jogtörténeten túl tehát ahogyan az életviszonyok sokasága és összetettsége különös jogalkotási impulzusként jelentkezik minden egyes államban, úgy az érintett államok sem hagyhatják figyelmen kívül ezen életviszonyok társadalmi alapjainak hasonlóságát, azonosságát, amelyek mellett szintén nem lehetnek közömbösek egymásba fonódó történelmi gyökereinkkel, valamint európai

összefüggésben a számtalan, szoros gazdasági és államközi viszonyokkal szemben. Ezen összetett viszonyok megértése, alapjainak feltárása pedig a jogtörténeten belül nemcsak a közjogtörténet sajátja, hanem ahogyan Veress Emőd monográfiája is bizonyítja, magánjogi aspektusból is megközelíthető, illetve ezen megközelítést egyebekben igényli is.

A tudományos vizsgálat alapja magának az elemzés tárgyának a rögzítése. Ennek megfelelően a monográfia első részének kapcsolódó fejezetei a kodifikáció kérdésének rögzítésén túl a jogintézmény általános kritikai elemzését is felvállalja. A kapcsolódó sorok e körben nem csak annak leírására vállalkoznak, hogy a magánjogi kodifikáció történeti síkját bemutassák, sokkal inkább arra a kérdésre kívánnak választ találni, hogy a kodifikáció mint jogalkotási eredmény mennyire tekinthető egy adott joganyag rögzítésének, konzerválásának, továbbá miként nyitja, nyitotta meg a jogfejlődés új útjait. A kodifikáció lehetséges útjai közül a szerző így ismerteti a *consolidatio*, a *receptio*, a *codificatio* eszközeit, amelyeket a jogalkotás jogpolitikai indokaival és értékválasztási lehetőségeivel együttesen kezel, így adva választ a felmerült kérdésekre. A lehetséges eszközök, minták és modellek közötti jogalkotási döntés kiindulópontjai és indokai napjainkban is üzenetértékkel bírnak, különösen, de nem kizárólagosan egyes külföldi jogintézmények hazai jogba ültetésének lépéssorozatai esetében. A klasszikus, nyugat-európai kódexek megszületése bemutatásának értékét pontosan ezen értékválasztási lehetőségek felvázolása adja, amelynek üdítő színfoltját képezi e kódexek állandósága titkának keresése. Másképpen megfogalmazva, valamennyi vizsgált törvénykönyv időtállóságának sarokköveit nem öncélúan mutatja be a szerző, hanem éles szembesítés útján fogalmaz meg kritikát napjaink olykor túlzó, fragmentált – és ezáltal a jogbiztonságot és az önkéntes jogkövetést is veszélyeztető – szabályozási megoldásaival, rámutatva az évszázados hagyományban gyökerező alapvetések napjainkban is aktuális helyességére. A kodifikáció általános célja pontosan a fenti szembesítéssel válik nyilvánvalóvá, külön kiemelve – egyben intve – a jogalkotót, hogy teljes kodifikáció elvégzése nemcsak hogy lehetetlen, de az életviszonyok összetettsége, dinamikája által a magánjog területén alapvetően célszerűtlen is. Az intés hangsúlyát a dogmatikai megalapozást követően levont következtetések emelik ki, amelyek szerint a kodifikáció célja és indokai összetettek, és azok nem szűkíthetők le a joganyag megismerhetőségére és rendszerezésére. A helyes kodifikáció e célokat meghaladva évszázadokon átívelő módon megfelelő alapot nyújthatnak a jogbiztonság megerősítése mellett a jogfejlesztésre, a jogalkotói értékválasztás útján egy adott állam jogából is táplálkozó identitás megerősítésére is. A kötet első részének idézett alapvetései által már tételesen is bemutathatóvá és érthetővé válnak a kiemelkedő jelentőségű jogtörténeti korszak magánjogi vívmányai, amelyek a partikularizmustól mentes modern jogállam sarokköveivé váltak Európában. Magától értetődően elsőként tárgyalja a mű a francia *Code Civil* megalkotásának történetét, de a magyar magánjog fejlődésére hatványozottabb mértékben közvetlen hatást gyakorló osztrák Általános polgári törvénykönyv, az *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* tárgyalása az, amely különös hangsúllyal és műgonddal, annak korábbi kodifikációs kísérleteinek ismertetésével is bemutatásra kerül. E két kódex összevetése egyben alkotmányjogi kontextust is nyer a műben, amikor a szerző a francia nemzetállami gondolkodás és a Habsburg Birodalomban

valós államszervezeti kihívást jelentő többnemzetiségű állam kérdését a megfelelő magánjogi összefüggésekbe helyezi, amely a törvénykönyvek értelmezési útjait a későbbiekben alapvetően határozták meg. Hasonlóképpen kerül bemutatásra az időben nemzedékekkel később hatályba lépett, de kodifikációs kísérletek által a fenti két kódex megszületésétől elválaszthatatlan német Polgári törvénykönyv, a *Bürgerliches Gesetzbuch* sajátos története. Ez utóbbi törvénykönyv jelentőségét a történeti jogi iskola mellett a német jog hagyományos magyar követése is alátámasztja, egyben a magánjogi kodifikációs kísérletek során is érvelési impulzusokat szolgáltatott hazánkban a kötet által is bemutatott módon. A teljes nyugat-európai képhez természetesen hozzá tartozó svájci és olasz kodifikáció megemlítése után a kötet első részének második fejezete emelendő ki, amely a legújabb kori magyar nyelvű magánjogtudományban igazi kuriózum. A hatályos Polgári törvénykönyv kodifikációja során különös szakmai vitát generáló monista-dualista dogmatikai vita bemutatása vezet át az első részben a szűkebb térségünkre, Kelet-Közép-Európába. A monista-dualista vita magyarországi szempontjai a hazai szakirodalomban lényegében véve teljes mértékben feldolgozott terület, éppen ezért az átvezető fejezet e vita romániai lefolyását tartalmazza, és egyben a legújabb kori román magánjogi kodifikációtörténet rendkívül tanulságos történetét tárja az olvasó elé. Az átvezető fejezet másik értéke pedig kétségtelenül abban lehelhető fel, hogy a kötet a nyugat-európai színteret elhagyva a vizsgálatot közép-kelet-európai térségbe helyezi.

Míg a klasszikus nyugat-európai kódexek története mind az egyetemes jogtörténet, mind pedig a polgári jogi stúdiumok megkerülhetetlen tankönyvi részeként általánosságban ismert jogalkotási eredmények, a közép-kelet-európai magánjogtörténet néhány bekezdés kivételével alig, vagy egyáltalán nem jelenik meg a jogi felsőoktatás alatt, és így a hazai szakmai közéletben sem élvezi azt a figyelmet, amelyet a részben hasonló történelmi fejlődés, részben pedig a mindennapi hivatásgyakorlás során megérdemelnének ezen államok. A monográfia ezen fejezete a fent nevezett hiánynak a betöltésére is vállalkozik, miközben a jogtörténet céljait szem előtt tartva nem kizárólag ismertetésre és leírásra szorítkozik, hanem olyan alapvető kérdések megválaszolására is, mint többek között az érintett államok magánjogi rendszerének összetett elemzése, a monista-dualista kérdéskör vizsgálata, a mintaadó nyugati kódexek közötti választási lehetőségek bemutatása, illetve a modellkövetés és -átültetés mélységeinek, intenzitásának feltárása. A vizsgálat e körben időben osztott, figyelemmel az államjogi viszonyok sajátosságaira. Ennek megfelelően külön kérdésként jelennek meg a hosszú XIX. század egyes szakaszainak eltérő hatásai, illetve az I. világháborút követő időszakban megváltozott körülmények összessége, és természetesen a szovjet típusú diktatúrák magánjogot is tagadó korszakának jellegzetességei, valamint a legújabb kor eredményei. Míg a XIX. század első, tárgyi szempontból jelentős korszakában a térség államai a nagyhatalmi keretek közötti térben csak korlátozottan élhettek szuverén jogalkotással, az ekkor lezajlott kodifikáció szükségképpen modernizációs célokat és államépítési jellegzetességeket helyezett középpontba. E célok által meghatározott kodifikációs hullám Veress Emőd általi bemutatása így az alkotmánytörténet tudományának árnyalása mellett arra is alkalmas, hogy feltárja és bemutassa a magánjog mint a szabadság eszközének kiteljesedését és e szabadság szolgálatát. A francia,

osztrák, orosz, porosz és török uralom alatt álló államok függetlenségi küzdelmeinek magánjogi szempontú bemutatása tehát összességében e folyamatok közismertebb eseményeit helyezi új megvilágításba, amely által a korszakban zajlott kodifikációs kísérletek és eredmények értékét tehát nemcsak magánjogi szempontból, hanem az adott állam identitásának nézőpontjából is lehet és kell értékelni. A XIX. század azon szakaszában, amikor ezen államok egy része állami függetlenséget elnyerve ténylegesen is megindulhatott a modern államfejlődés útján, a magánjogi kodifikáció céljai és indokai, eredményei már a nemzetépítés jellegadó eszközeivé váltak.

A XX. század első felében a történelmi folyamatok a magánjogi kodifikáció útjaira is különös hatást gyakoroltak. A nagyhatalmi struktúrák addigi, megváltozhatatlannak és állandónak tekintett szétesését követően függetlenségüket ekkor elnyert államok részben a XIX. század második felében tapasztalt nemzetépítési és modernizációs kihívásokkal találkoztak, míg az államhatárok módosulása egyes államokban a partikularizmus megismétléséből fakadó jogegységesítési aspektust is nyertek, egyes államokban pedig e kérdések együttesen jelentkeztek. Az e kihívásokra és feladatokra adott megoldási lehetőségeknek sajátos fejlődési ívére pedig a II. világháborút követő időszak adott egészen új irányvonalat a szovjet jog magánjogot is elvető átültetésének kötelezettségével. A szerző e tárgykörben is alapos kritikai elemzést végzett el, azaz nemcsak bemutatta az érintett államok – Szerbia, Montenegró, Lengyelország, Szlovákia, Horvátország, Szlovénia, Csehszlovákia, Románia és Magyarország – ekkoriban alkotott magánjogi jogalkotási eredményeit, hanem azok szervesen összetartozó kapcsolódási pontjainak bemutatására is vállalkozott. Míg a szovjet jog befogadásáig terjedő időszakban a jogfejlődési ív egyértelműen lehetővé tette az eltérő államok sajátosságainak érvényesítését és jogalkotási döntéseinek bemutatását, addig a XX. század kommunista totális államberendezkedést valló időszaka szükségképpen vezetett el azok kényszerű elvetésére. A szerző ennek megfelelően vállalta fel a szocialista polgári jog jellegadó tulajdonságainak és ismérveinek kritikai elemzését is, amely tárgyilagos vizsgálat egyensúlyát és elfogulatlanságát e körben valamennyi állam jogának azonos súlyú ismertetése alapozta meg. Ennek megfelelően és a választott módszertan eredményének köszönhetően a kommunista totális államok által megtört magánjogfejlődés új útjainak bemutatása napjainkig terjedően is kellő mértékben válhatott megalapozottá. A szerző e körben elemezte és tárgyalta mindazon államok esetét, amelyek új kódexet alkottak azokkal, akik a korábbi törvénykönyvek módosításával fejlesztették, illetve fejlesztik napjainkban is magánjogukat. A kodifikáció céljai és indokai alapján megfelelő érvek és ellenérvek ütköztetésével így a kötet első részének zárófejezete mintegy keretbe foglalja és egyben megalapozza a második rész, a magyar magánjogi kodifikáció történetének térbeli és időbeli kereteit.

A kötet második részében a magyar magánjogi kodifikáció 1959-ig terjedő időszakának történetét találja az olvasó az első rész szerint meghatározott célok és indokok együttes figyelembevételével. A magyar magánjog hagyományos útjának és örökségének részletes elemzése és tárgyalása a múlttal való szembenézés mellett azt a célt is magában hordozza tehát, hogy a tisztelet mellett a magánjogunk történeti vívmányai szélesebb körben is megismerhetővé váljanak. A magyar magánjogtudomány korabeli nagyjai, magas szintű művelői példája, álláspontjainak ismertetése nem csak a

megemlékezés eszközei, hanem látványos bizonyítékai a II. világháborút megelőző korszak kimagasló szintű magyar magánjogának. Külön értékes elem, és egyben a magyar magánjogi kodifikáció történet napjainkban kevésbé tárgyalt témája az osztrák Általános polgári törvénykönyv hazánk jogéletében betöltött szerepének ismertetése. Az osztrák Általános polgári törvénykönyv különleges hatályának kérdése szervesen kapcsolódik a kötet első részében tárgyalt történelmi folyamatoknak. A kódex ugyanis a szűkebb értelemben vett Magyarországon ugyan alig egy évtizedig volt hatályban, de a kiegyezéssel helyreállított Magyar Királyság erdélyi területein valójában nyolc évtizedig élő magánjogi kódex volt. Nem vitásan Magyarország első kodifikált Polgári törvénykönyve az 1959. évi IV. törvény volt, de az osztrák Általános polgári törvénykönyv magyar jogterületen való kettős élete különleges jogtörténeti vizsgálatokat érdemel. E körben nem túlzás azzal a megállapítással élni, hogy Magyarország egyszerre volt a kodifikálatlan és a kodifikált magánjog hazája, de e kettősség napjainkra szinte feledésbe merült. A kodifikált és a kodifikálatlan magánjog párhuzamos léte a kelet-közép-európai államok kodifikációs kihívásainak kontextusában és ismertetett történelmi folyamatában is értelmezhető, így a kötet első és második része közötti közvetlen kapcsolat új értelmet is nyerhetett.

A kodifikálatlan, szokásjogi magyar magánjoggal kapcsolatban kötet különös értékét képezi a szerző azon kutatási eredményeinek szintézise, amelyek – más munkákkal együttesen – a köztudatban teljesen félreértett módon a hagyományos magyar magánjog kritikáinak élet vehetik el. Mint ismeretes, magyar magánjogi kódex hiányából, illetve a magyar magánjogi kodifikációs kísérletek kudarcából többen azt a téves és felületes következtetést vonták, illetve vonják le napjainkban is, hogy a hagyományos magyar magánjog középkori, feudalista maradvány volt, amelyet nemcsak a megkésetttség és elmaradottság jellemezett, hanem maga a magyar magánjogi kultúra és környezet is nélkülözte a modernség, a jogállam és jogbiztonság ismerveit. Veress Emőd kutatásai és a tárgyi kötetben is közölt eredményei, összhangban a magánjogtörténet és a magánjogtudomány álláspontjával, nem csak ezen tételeket cáfolják, hanem a pontosan a magyar magánjogi kodifikációval kapcsolatos történeti viták bemutatása által bizonyítják e felületes vélemények megalapozatlanságát. Veress Emőd e körben széles eszköztárat alkalmaz, a történeti összefüggések ismertetését követően a magyar magánjogi kodifikáció alapjait az első részben kialakított keretek között megfelelően helyezi el, és a korabeli álláspontokat felsorakoztatva mutatja be a modern magyar állam megteremtésére irányuló magánjogtörténeti folyamatokat. E folyamatokat illetően nem hagyja figyelmen kívül a kiegyezés által meghatározott viszonyok sajátosságait, amelyek politikailag az osztrák Általános polgári törvénykönyvvel való szakítás legitím indokait jelentették, ugyanakkor a kodifikációt a magyar jogalkotó *ab ovo* akkor nem utasította el. A magánjogi kodifikációs vita pontosan e körülmények sajátos nemzeti szempontjait tárják fel, ugyanakkor a nemzetközi kitekintésekkel, különösen a német történeti iskola hazai eredményeivel való érvrendszer bemutatása pontosan azt bizonyítja, hogy a magyar magánjogtudomány ekkoriban Európa élvonalába tartozott. A magyar jogalkotó, illetve a magyar jogtudomány művelői nemcsak figyelemmel kísérték a nyugat-európai kodifikáció, illetve a nyugat-európai jogtudomány eredményeit és legújabb fejleményeit, irányvonalait, hanem azokat a hazai vitákban megfelelően

parafálták, illetve egyes jogterületeken jogalkotási eredményeket is elértek. A kötet ennek megfelelően nem egyszerű betekintést nyújt a kor magánjogászai nagyjainak gondolatvilágába, hanem bemutatja a kodifikációs előkészítő munkálatokat, kódex-tervezeteket és azok részeredményeit, magánjogi törvényeit is, amely folyamatban egyebekben külön hangsúlyt képezett a párhuzamosan élő jogrendszerek felszámolása, a magyar magánjog Mohács óta fennálló hasadásának megoldása. Különösen napjainkban bírnak jelentőséggel azon sajátos szempontok, amelyek a kapcsolódó fejezetekben – a korszak ma is elismert nagyjai mellett a már sajnálatosan feledésbe merült jogtudósok véleményeivel együttesen – a megfontolt, kiforrott alapokon nyugvó jogalkotás mellett érveltek, akár annak árán is, hogy egyes kérdések kodifikációja időlegesen hátrányt is szenvedhet.

A második rész leghangsúlyosabb eleme a Trianont követő korszak, amely elentétben a korábban tárgyalt államok esetével, Magyarországon megszüntette a jogi partikularizmust, ugyanakkor az elszakított országrészekben a magyar magánjog az államhatárok változásától függetlenül tovább élt. Trianon traumája a korszakban a revizionizmus és irredentizmus megszületését eredményezte, amely a magánjogi kodifikációs kísérletekre is szükségképpen hatással volt. Bár a magánjogi partikularizmus megszűnt Magyarországon, a magyar magánjog határokon átvívelő továbbélése az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat sorsát alapvetően befolyásolta, a revízió vélt akadályaként Werbőczy Tripartituma sorsára juttatta, igaz, a hatályos Polgári törvénykönyvre való hatása napjainkban is élő örökség. A kötet különösen értékes része az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslattal kapcsolatos vita, illetve a kódextervezet kudarcá egyéb okainak bemutatása Szladits Károly kodifikációpárti érveinek tételes bemutatásával. Szladits Károly kötetben ismertetett érvrendszere kodifikációs vitairatként ma is megfontolandó gondolatokat tartalmaz, különösen a sajátos magyar magánjogi jellegadó intézmények fontossága hangsúlyozása mellett a bírói jogalkalmazói felelősség és a jogbiztonság területein. Érdekes elem e körben Szladits Károly cáfolata az angol precedensjog és a hagyományos magyar szokásjog érveivel kapcsolatban, amely – az Aranybulla és a Magna Charta alkotmánytörténeti összefüggései analógiájára – közmondásos toposzokat tett semmissé.

A kötet harmadik része keretbe foglalja, egyben más megközelítésbe is helyezi a monográfia tárgyát, amikor a szerző Erdélyre mint jogtörténeti térre összpontosít. Erdély mint jogtörténeti tér bemutatása Veress Emőd több munkájában, általa szerkesztett kötetben korábban is hangsúlyosan jelent meg, annak ismételt megjelenítése jelen monográfiában is több okból indokolt. Erdély egyrészt záróköként értelmezhető a nyugat-európai tér és a kelet-közép-európai tér között elhelyezett magyar magánjogi kodifikációtörténetben, másrészt pedig Erdély a fentebb ismertettek szerint a részben kodifikált magyar magánjog hazája volt nemcsak az osztrák Általános polgári törvénykönyv, hanem a Tripartitum formális jogforrási jellege okán is. Erdély ebben a kontextusban tehát a magyar magánjogtörténeti tér kodifikációs alternatív országa, másrészt pedig alkalmas a magyar magánjog Trianont követő határon túli túlélése mellett a partikularizmus felszámolására irányuló állami jogegységesítés másik oldalának bemutatására. Ennek eszközeként Veress Emőd a magyar magánjog hatályát fokozatosan visszaszorító román jogegységesítés dilemmáit tárgyalja, mintegy

párbeszédként reflektálva az előző részben kifejtett magyar kodifikációs kihívásokra Trianont követően. A jogegységesítés mellett ebben korban a nemzetállam építésének XIX. századtól ismert magánjogi eszközei is megjelentek a területen, így annak részletes elemzésével a szerző nemcsak a magyar magánjog visszaszorítását mutatja be soraiban, hanem a határon túli magyar nemzetrészek közül napjainkban is a legnagyobb lélekszámú kisebbségének akkori nehézségeit is. A magánjog mint a nemzetépítés eszköze és akkori eredményei több jogszabály esetében napjainkra is kiható jelentőséggel és hatállyal bírnak, de e körben is a tudományos szempontok szerinti vizsgálatra vállalkozott a szerző. Ennek megfelelően elfogulatlanul kerül tárgyalásra a kor egyik legnagyobb kodifikációs erőfeszítése, II. Károly román király – egyébként hatályba nem lépett – Polgári törvénykönyve, a román jogegységesítés egyéb eszközei, de a II. bécsi döntést követően a magyar jogegységesítés erdélyi eredménye, amelyek végső soron a több évszázados erdélyi magánjogi partikularizmus felszámolását eredményezték a II. világháború napjaiban. E rész különös elemeként a kor egyik szemtanúja is megidézésre kerül dr. Fekete Andor marosvásárhelyi ügyvéd személyében, akinek emlékiratai felidézésével a szerző betekintést nyújt az erdélyi magánjogi térsajátosságaiiba a XX. század elejétől, többek között tárgyalva tisztán szakmai területeket, mint a szindikátusi szerződés, a magánjog – ma is aktualitással bíró – különböző nyelveken való művelése, szakmai-közéleti tárgyköröket, mint az impériumváltás és annak közjogi következményei az ügyvédi kar tekintetében, és közéleti kérdéseket, mint a kisebbségi magyar sors kihívásai.

A szemtanú emlékeinek – a hagyományos magyar magánjog erdélyi művelésének és annak államhatárokat túlélő különleges gyakorlatának – felidézésével zárul a kötet.